

Att elda med ved kan både vara ett miljömässigt och ekonomiskt gynnsamt alternativ. Det krävs dock en del kunskap för att eldningen ska fungera som man tänkt sig.

Veden

Tung och kompakt ved av lövträ ger volymmässigt bäst energiutbyte. Ved av björk, bok eller ek är några exempel. Sådan ved brinner lugnare än ved av gran och furu. På grund av sitt kådinnehåll sprätter barrträ också småglöd, som kan hamna utanför eldstaden. Bra bränslen är också kol, koks och briketter, som har lång och effektiv bränntid.

Om veden lagras utomhus skall man se till att den ventileras ordentligt och ha ett fungerande regnskydd över. Att elda med fuktig ved är oekonomiskt eftersom det åtgår en hel del värme bara för att driva ut fukten. Det är också svårt att tända en sådan brasa. Dessutom kondenseras mycket fukt i rökgången, vilket kan skada murstocken.

Energivärde

Teoretiskt avger 10 kg torr ved 50 kWh värmeenergi. Hur mycket av den energin man sedan får ut beror på vilken spistyp som används och hur den eldas. För att ersätta värmevärdet hos 1 liter olja, behövs det mellan 2,54 kg ved. Det fordras alltså noggrann och genomtänkt eldning om man skall få ut lönsam värmeenergi ur spisen.

Eldningen

God lufttillförsel, torr ved och hög och jämn tempera tur är nyckelord. Många äldre vedpannor är också otillräckligt isolerade. I en del pannor till och med vattenkyls förbränningsrummet. Förbättrar man isoleringen blir förbränningen mer effektiv. För att elden överhuvudtaget ska kunna brinna krävs tillförsel av syre till härden. Den varma röken är lättare än omgivande kall luft, därför stiger de upp genom skorsten, vilket skapar ett undertryck i skorstenens nedre del. Detta gör att luft sugts till härden. När du tänder och tills elden har tagit sig bör du ha spjällen öppna. Sedan kan du anpassa spjällen och eventuella dragluckor så att veden brinner lugnt. Om en spis ryker in då man börjar elda kan det bero på att luften i skorstenen är så kall att draget inte kommer igång. Därför skall man börja med en uppflammande eld av lättantändligt tidningspapper, men inte mycket, så att värmen stiger uppåt. Tjär- och sotutsläppen är som störst i de moment då brasan tänds och då ny ved läggs på.

Veden måste till en början vara torr, finhuggen, staplad i eldstaden så att luft kan komma till. När elden tagit sig kan man elda med grövre vedstycken. Använd gnistgaller om spisen är utan luckor. Eldar du i en kamin och vill ha en mysbrasa kan du elda med öppna eldstadsluckor, men räkna då med att verkningsgraden blir mycket sämre. Stäng luckor och spjäll när du inte eldar.

Ingen mörk rök

För att man skall få ut maximal energi ur veden måste förbränningen vara total. Det behövs ganska hög temperatur i härden för att de brännbara gaser som frigörs ur träet skall antändas. Försöker man småelda genom att strypa lufttillförseln alltför mycket går dessa ut oförbrända genom skorstenen. Röken är då mörk. I den situationen förloras dels värmeenergi, dels avsätts sot och tjära i rökkanalen. Detta är lättantändliga beläggningar som så småningom kan leda till soteld, kanske vid en köldknäpp då man eldar hårt under en tid.

Mörk rök visar alltså att förbränningen är dålig. Den ger också en besvärande röklukt och nerdalandes sotflagor, vilket vid en viss väderlek kan vara problem i tätbebyggda villaområden. Gul rök innebär att röken innehåller mycket tjärämnen. Se på skorstenröken om du eldar rätt, den skall vara vit eller osynlig.

Eldning i tätort

I tätorterna bör man elda flis i större anläggningar, men undvika privat vedeldning i större skala, röken kan vålla obehag. Bor man däremot i mindre tätbebyggt område så kan man elda med ved/flis. I landsorten kan det till och med vara en fördel att elda med ved, eftersom partiklarna i röken är basiska. Även om det är små mängder så bidrar de till att motverka försurningen. Jämför man utsläppen från ved- och oljeeldning för olika ämnen så kommer man till följande slutsatser:

- Mer koldioxider släpps ut vid vedeldning än oljeeldning.
- Ingen svavel släpps ut vid vedeldning.
- Förhållandevis lite kväveoxid släpps ut vid vedeldning jämfört med oljeeldning.
- Mer partiklar och tjärämnen som kan vara cancerogena släpps ut vid vedeldning.

Rening och pinnar

Kväveoxider, cancerogena ämnen och sot kan renas när man fliseldar i större anläggningar. Den stora fördelen med biobränslen är ju att det inte blir ett tillskott av koldioxid. Visst är det bra att ta till vara kvistar och pinnar på hyggen och använda dem till bränsle. Men man får inte vara för effektiv. Det kan störa näringsbalansen i skogen och öka behovet av skogsgödsling. Man bör helst lämna kvar mindre stammar.

Papper, allt möjligt med trycksvärta, plaster och annat är olämpligt som bränsle. Papper med trycksvärta i vedspisen avger tungmetaller som släpps rakt ut genorn skorstenen. I första hand skall man lägga papper till pappersinsamlingen.

Men det går att komma till rätta med vedeldningens miljöproblem. De är av teknisk art. Vedpannorna som säljs idag ska vara godkända av statens provningsanstalt. De är bättre än oljepannor ur miljösynpunkt - om man inte använder dem i tätorterna.

Verktyg för vedhantering

Våren är rätt årstid för att kapa och klyva veden. Staplar man veden torrt och luftigt, så hinner den torka tills eldningssäsongen börjar på hösten. Ett vedämne som är kluvet torkar betydligt snabbare än en hel rund bit. Att veden är tillräckligt torr är en förutsättning för att eldningen skall gå bra. Tung och kompakt ved av lövträ avger mest värme.

Huggkubbe och klyvyxa

Huggkubben skall vara stadig och tillräckligt hög. En klyvyxa är rätt verktyg för att spräcka veden. Yxhuvudet är smalt och kilformat och skaftet är långt. Yxskaft tillverkas av hårda träslag som hickory, ask eller björk. Skaftet på köpta yxor säkras i yxhuvudet med epoxylim, vilket ger en stark och fjädrande infästning.

Släggyxa och kilar

Nacken på en släggyxa är utformad som en slägga. Tillsammans med vedkilar användes släggyxan för att klyva långa eller grova vedstycken. Ämnet som skall klyvas läggs på marken. Först slås en kil in i en naturlig spricka eller i ändträet. Därefter slås ytterligare en eller flera kilar in, tills biten är helt spräckt. Även om yxa och kilar är härdade för ändamålet finns risk för att små metallsplitter kan fara iväg och skada händer eller ögon. Använd därför handskar och skyddsglasögon.

[Släggyxa och kilar](#)

Sköt om yxan

Påfrestningarna på verktygen är stora vid vedhuggningen. Ett yxhuvud som sitter löst på skaftet kan bli en farlig projektil. Gamla lösa skaft kan fixeras, om man knackar in en liten skaftkil av stål i yxans öga. Dags att skaffa om yxan? Nya skaft kan du köpa i järnaffären eller tillverka själv. Det nya skaftet fixerar du genom att knacka in en flack träkil, så att skaftänden expanderar fast i yxhuvudet. Håll yxeggen vass med flat skärpfil och brynsten.

[Sköt om yxan](#)

Vedkap

Tillhör du dem som helt eller delvis värmer upp ditt hus med ved? Då vet du att det går åt många kubikmeter under en uppvärmningssäsong. För att kapa och klyva sådana mängder ved, kanske 15-20 kubikmeter eller mer, kan det vara nödvändigt med rationella metoder. En stadig vedkap med roterande sågklinga är ett bra hjälpmedel. Utgår man från långa vedlängder skall också vaggan vara lång och stadig. Motorn skall vara kraftig för att orka med. Sågen skall uppfylla Arbetarskyddsstyrelsens anvisningar. En sådan här såg kostar naturligtvis en hel del i inköp. Ett alternativ är att köpa den tillsammans med några andra vedeldare. En annan variant är att hyra vedkap en eller annan dag.

Bågsåg och sågbock

Är du en "helgeldare" som bara eldar ibland. Då det inte åt så mycket ved. Samma sak om man skall hålla fritidshusets vedförråd fyllt.

Rätt utrustning är då en bågsåg avsedd för vedsågning och en hopfällbar sågbock. Bågsågen består av en stålörsbåge där sågbladet spänns in. Det tunna sågbladet med kaptänder lämpar sig väl för kapsågning i grovt och rått virke. Sågens längd skall vara 30-36" d v s 75-90 cm. Ett tandspetshärdat sågblad behåller visserligen skärpan 3-4 ggr längre än ett vanligt blad, men tänderna kan inte filas skarpa igen, så den sågen blir till avfall snabbare.

[Bågsåg och sågbock](#)

Kedjesåg

Att kapa ved med kedjesåg kan vara farligt om man inte har vana och kunskap. Det finns hopfällbara sågbockar som är anpassade för flertalet elektriska kedjesågar med maximal svärdlängd 3-50 mm. Kedjesågen fixeras på sågbocken så att den inte kan kasta (hoppa iväg). Svärdsyddet motverkar oavsiktlig kontakt med sågkedjan.

Vedklyv

Vedklyven drivs av en elektrisk motor, som via en oljepump ger kraft åt oljehydraulkolven. Den sakta utåt-inåtgående kolven, som du reglerar med spaken, klyver vedträn upp till 50 cm längd. Det finns även klyvskruvar, där veden klyvs mot en roterande konisk gängad skruv. Eftersom skador har uppstått med sådana maskiner, skall man vara extra försiktig, t ex med handskar och kläder som kan fastna. Sådana här maskiner som klyver och kapar ved skall uppfylla Arbetarskyddstyrelsens anvisningar. Priset är högt, så även här kan flera gå samman om inköp.

Denna artikel skrevs först av Jan Gustavson-Berge. Du kan läsa originalversionen [här](#).

Undersidor:

- [Kakelugn](#)
 - [Hur man eldar i kakelugn](#)
- [Köksspisar](#)
- [Rörspis](#)
- [Ved-redskap](#)
- [Vedspis](#)